

UCENICII LUI EVAGRIE
CAPETE FILOCALICE

TRADUCERE, INTRODUCERE, NOTE ȘI COMENTARII
IEROMONAH AGAPIE CORBU

EDIȚIE BILINGVĂ

TEXT GREC STABILIT DE
PAUL GÉHIN

SF. NECTARIE

CUPRINS

STUDIU INTRODUCATIV

Un manuscris singular și numeroasele sale probleme

I. Promisiunile manuscrisului <i>Benaki</i>	IX
Ucenicii lui <i>Evagrie</i> și un manuscris neașteptat	IX
Colecția de <i>Capete a manuscrisului Benaki 72 și primele ei probleme</i>	XI
Traducere și exegeză	XII
Perspectiva prezentei ediții	XIII
Ce este un „cap“?	XIV
II. În căutarea unui autor și a unui... titlu	XVII
Un manuscris, mai multe probleme	XVII
Autorul	XVIII
Data redactării	XVIII
Locul redactării	XX
Textul	XXI
Dimensiunile	XXII
Răspândirea colecției și a traducerilor ei	XXII
Titlul colecției	XXIV
a) în ediția critică	XXIV
b) în tradiția patristică	XXVII
Bibliografie	XXXIII
1. Sigle și abrevieri	XXXIII
2. Izvoare	XXXV
3. Literatură secundară	XL
4. Instrumente de lucru	XLIII
Notă asupra ediției	XLV

CAPETE FILOCALICE

I. Capete din colecția ateniană	3
<i>Capete ale ucenicilor lui Evagrie</i>	3
II. Capete din afara colecției ateniene	101
A. <i>Capete din Catena lui Nichita la Evanghelia după Luca</i>	101
B. <i>Capete din Florilegiile damaschiniene</i>	107
Appendix	
<i>Capete din florilegii, comune colecției ateniene</i> și <i>Catenei lui Nichita</i>	109
Note și comentarii	113

ANEXE

1. Indice scripturistic	245
2. Indice de citări patristice și clasice	247
3. Concordanță	256
4. Indice de cuvinte grecești	257
5. Indice tematic	276

ÎN CURS DE APARIȚIE

Arhim. Emilianos Simonopetritul
Despre preoție, Tâlcuire la Avva Teognost
Raymond le Coz
Istoria Bisericii Siro-Orientale
Sfântul Isaac Sirul, *Cuvinte ascetice*
vol. 1 (Cuvintele I-XXX), ediție bilingvă

ÎN PREGĂTIRE:

Arhim. Emilianos Simonopetritul
Casa lui Dumnezeu, poarta cerului. Despre
monahism, Stareț și ucenic

în seria PHILOCALICA SYRIACA

ISHODENAH DE BASRA, *Cartea curăției*
*** *Cartea treptelor (Liber Graduum)*

DADISHO QATRAYA, *Despre isihie*

DADISHO QATRAYA, *Tâlcuire la Avva Isaia*

IOAN KALDUN, *Viața Sfântului Iosif Busnaya*

TOMA DE MARGA, *Cartea Stareților*

ROBERT BEULAY

Învățătura duhovnicească a Sfântului Ioan de Daliatha

altele:

Nicodim Aghioritul

Paza celor cinci simțuri

Grădina harurilor

Noua Scară

I. PROMISIUNILE MANUSCRISULUI

BENAKI

Adeseori, lucrurile spuse sau scrise în vechime sunt astăzi mai puțin limpezi decât odinioară, unele dintre ele părând ferecate cu încăpățănare în enigma lor. Așa stau lucrurile și cu anumite informații din vechile vieți de sfinți, care aveau pentru cei de atunci un gen de evidență și de claritate care acum ne scapă, în ciuda – sau poate tocmai de aceea? – înmulțirii și perfecționării instrumentelor științifice de abordare critică, cu care universitatea ne-a obișnuit, de la Reformă încoace, să citim orice text vechi.

Ucenicii lui Evagrie și un manuscris neașteptat

Între astfel de informații, rezistente la metodele critice, erau socotite și greu inteligibilele referiri la „sinodia lui Evagrie”¹, la „cei din jurul lui Evagrie”², făcute în trecut de Paladie când vorbește despre obștea celui pe care-l numește „învățătorul meu”³. La aceste referințe se mai adăugau și altele, încă și mai ermetice, privitoare la existența unor „învățători ale lui Evagrie”, ba chiar și a unor „capete” scrise de „ucenici ai lui Evagrie”, menționate în diverse scrieri filocalice ulterioare, dar fără să se cunoască vreo lucrare cu aceste titluri.

Iată însă că vâlul, considerat definitiv așternut peste secretul acestor „ucenici” ai lui Evagrie și al scrierilor lor, a început să se ridice odată cu

¹ PALADIE, *HL* 35.

² PALADIE, *HL* 24.

³ PALADIE, *HL* 23.

descoperirea, în deceniul al șaptelea al secolului trecut, a unui manuscris singular. Inventarierea colecției de manuscrise a Muzeului Benaki din Atena de către Euridice Lappa-Zizica⁴ a dus la găsirea unui codex de la sfârșitul secolului al XIII-lea-începutul secolului al XIV-lea, datorat unui copist pe nume Damian, conținând diferite scrieri, printre care și o colecție de 198 de „capete” sau sentințe, atribuite unor „ucenici ai lui Evagrie”. Titlul *Κεφάλαια τῶν μαθητῶν τοῦ Ἐυαγρίου* se află în fruntea colecției dintre filele 193^v-204^r, precedate de un comentariu al Sfântului Ioan Gură de Aur la Matei și urmate de o selecție din fabulele lui Esop. Se presupune că manuscrisul a ajuns în Atena din Biblioteca Gimnaziului Grec din Adrianopolis⁵, în urma schimbului de populații dintre Grecia și Turcia, din iulie 1923, decis prin Tratatul de la Lausanne, întrucât aparține fondului de manuscrise *Schimburi* (*Ταμεῖο Ἀνταλλαξίμων*) al Muzeului Benaki, fiind înregistrat în catalogul acestuia cu numărul 72. Cercetat imediat de eruditul iezuit Joseph Paramelle (1925-2011) și făcut cunoscut într-un articol publicat în 1978⁶, manuscrisul vădea numeroase și incontestabile înrudiri cu celebrele *Capete despre dragoste* ale Sfântului Maxim Mărturisitorul. Observația nu a întârziat să atragă atenția specialiștilor asupra colecției, nutrindu-le o mai veche speranță de găsire a primelor mărturii privind receptarea învățaturii Avvei Evagrie și dezvăluind, deopotrivă, una dintre sursele utilizate de Sfântul Maxim pentru *Capetele sale despre dragoste*.

Ediția provizorie a textului acestei colecții de capete, pregătită de Pr. Joseph Paramelle, nu a putut fi dusă la stadiul „bun de tipar” de către autorul ei, ci a fost transmisă lui Paul Géhin, care a reușit să prezinte o versiune preliminară în anul 2000, iar în 2007, să o editeze critic în seria *Sources chrétiennes*. Volumul francez cuprinde o consistentă parte introductivă (pp. 21-98), care tratează istoria textului într-un mod exhaustiv pentru starea de atunci a cercetărilor (pp. 21-41),

⁴ Cf. Paul GÉHIN, *Chapitres des disciples d'Évagre, Introduction*, SC 514, Ed. Cerf, Paris, 2007, p. 7.

⁵ Cf. P. GÉHIN, *Introduction*, nota 1, p. 21.

⁶ Joseph PARAMELLE, „Chapitres des disciples d'Évagre dans un manuscrit grec du Musée Bénaki d'Athènes”, *Parole de l'Orient* 6-7, 1978, pp. 101-113.

expune principalele puncte ale învățaturii scrierii (pp. 43-82) și analizează „compoziția, stilul și limba scrierii” (pp. 83-93), încheindu-se cu prezentarea principiilor editoriale urmate (pp. 95-98). Textul bilingv, însoțit de note explicative infrapaginale, se încheie cu obișnuitele anexe. Această ediție este punctul de plecare al prezentului volum bilingv grec-român, devenit posibil prin bunăvoința cu care editura *Le Cerf* ne-a pus la dispoziție textul critic al colecției de capete.

Colecția de Capete a manuscrisului Benaki 72 și primele ei probleme

Așa cum vom vedea în secțiunea critică a introducerii, cu toate că dispunem azi pentru fiecare secol de câte o mărturie patristică privitoare la existența și folosirea acestor capete în texte de natură foarte diversă (scolii, capete, florilegii, catene exegetice), totuși referințele la titlul original sunt minime și divergente, una dintre puținele certitudini fiind că manuscrisul atenian cuprinde un extras dintr-o scriere mult mai amplă, prezentă în tradiția patristică sub mai multe titluri, fără ca vreunul să-și poată adjudeca statutul de original.

Deși *Colecția Benaki* se află, atât prin forma literară a „capetelor”, cât și prin conținut teologic, terminologie și tematică, în directă descendență evagriană, totuși ar fi greșit să vedem în ea expresia deplină și pură a gândirii monahului pontic. Anticipând câteva din concluziile analizelor următoare, să notăm deocamdată că manuscrisul *Benaki* conține învățături care nu se regăsesc printre cele ale Avvei Evagrie; că „învățătorul” nu este nici amintit cu numele, nici citat textual, unele învățături din *Capete* fiind simplificări și deformări ale celor evagriene; că data redactării este situată, după toate indiciile, către mijlocul secolului al V-lea, la cel puțin două generații după moartea Avvei Evagrie († 399) și, în fine, că textul este menționat sub diferite titluri în scrieri patristice și traduceri între secolele V-XIII.

Dacă lucrurile stau așa, înseamnă că suntem mai degrabă în fața unui text provenit de la niște ucenici indirecti și îndepărtați ai lui Evagrie, decât în fața unei scrieri ieșite din cercul ucenicilor săi direcți. Poate că nu vom putea ajunge niciodată să deținem colecția întreagă, poate că nu vom ști niciodată cu certitudine cine este autorul ei, poate că nu vom cunoaște niciodată precis unde și când a fost scrisă. Și totuși, incertitudinile și jumătățile de adevăr care însoțesc textul nu ne pot face să-l clasăm grăbiți

în umila categorie a „scrierilor neautentice“, ci trec pe nesimțite într-un registru secundar, făcând loc interesului pentru cu totul altceva. Anume pentru conținutul textului, pentru ceea ce transmite el și pentru învățăturile sale, care i-au făcut pe nenumărați Părinți să-l citească, să-l citeze, să-l copieze, să-l parafrazeze și să-l traducă. E oare puțin lucru faptul că un teolog ca Sfântul Maxim Mărturisitorul a preluat din colecția cunoscută azi (în terminologia academico-judiciară de azi s-ar spune că „a plagiat“!) nu mai puțin de 80 de capete în faimoasele sale *Capete despre dragoste?* Departate de a fi scandalos, amănuntul e un îndemn la traducerea și tâlcuirea sa amănunțită și una dintre garanțiile valorii colecției de capete din manuscrisul *Benaki* – acest text înțeles și, totodată, neînțeles; dator înaintașilor și, deopotrivă, original; fidel lor, dar și inovator.

Traducere și exegeză

S-a spus că cititorul deplin este traducătorul, iar traducerea, cea mai intensă modalitate de cunoaștere și de înțelegere a unei opere, a unui autor. În acest fel, și geneza volumului de față datorează enorm revelațiilor traducerii, acelor neașteptate deschideri de orizont ale textului *Capetelor* „ucenicilor“ lui Evagrie în fața traducătorului, revelații prin care textul își confirmă valoarea. La „încrederea inițiatoare“⁷ cu care am pornit la drum când mi-am asumat traducerea acestui inedit text filocalic s-au adăugat, treptat, certitudinile reconfortante ale conexiunilor sale cu aproape toate marile teme ale teologiei duhovnicești. Dacă la început credeam că, pe lângă traducere, nu-mi mai rămâne decât să redactez scurte note infrapașinale pentru orientarea cititorului, pe măsură ce înaintam îmi apărea tot mai clar resortul intern al folosirii masive a *Capetelor* de către numeroși Sfinți Părinți. Așa că planul inițial al unei simple traducerii minim adnotate mi-a fost deturnat de textul însuși, care m-a condus, pe nesimțite, la sporirea numărului și întinderii notelor, devenite, din însemnări lapidare, adevărate comentarii, făcute odată cu descoperirea continuității de idei, de perspectivă și de experiență duhovnicească dintre textul tradus și tradiția filocalică răsăriteană. Pe scurt, traducerea îmi prilejuia întâlnirea cu

⁷ George STEINER, *După Babel. Aspecte ale limbii și traducerii*, trad. rom. de V. Ne-goită și Șt. Avădanei, Ed. Univers, București, 1983, p. 428.

formularea *in nuce* a numeroase idei care urmau să fie reluate și dezvoltate de autori duhovnicești foarte diferiți, de-a lungul secolelor până astăzi, iar așezarea scrierii în complexa rețea de idei teologice ale tradiției filocalice mă ajută să descifrez, în fiecare cap al colecției, o verigă în lanțul acestei tradiții și un martor al ei într-un anume context istoric.

Odată cu această *citire-deplină* – *traducere*, s-a constituit și un amplu corpus de note, în care am căutat să lămuresc termeni și idei folosite în cursul *Capetelor*, dar și să evidențiez legăturile textului cu marea tradiție teologică și filocalică răsăriteană. Am socotit că lucrul acesta poate fi făcut vizibil cel mai bine scoțând din textul nostru prin exegeză seminețele celor mai importante concepte filocalice și schițând apoi destinul acestor concepte, toate atestând felul în care gândirea și scrierile pre-evagriene și evagriene, de la care autorul nostru se revendică, au fost asimilate, reorganizate și dezvoltate în cele mai diverse epoci și contexte, până azi.

La toate aceste observații se mai adaugă încă una, privind disponibilitatea la efort spiritual a epocii noastre. Anume că, în ciuda gradului înalt de complexitate, scrierea din manuscrisul *Benaki* se dovedea citită, tradusă și citată de multe ori între secolele V-XIII, lucru greu de înțeles din perspectiva noastră, a „modernilor“, pentru care profunzimea și dificultatea unei scrieri, fie ea duhovnicească, tind să îi limiteze numărul de cititori. Se pare însă că, pentru cei din vechime, tocmai aceste trăsături duceau la multiplicarea și traducerea unor opere, chiar dacă autorul lor nu era întotdeauna cunoscut, cum este și cazul colecției noastre.

Perspectiva prezentei ediții

Dacă este obișnuit cu introducerile savante, cititorul ar putea aștepta, în continuare, o prezentare sistematică, limpede ca un manual, a învățăturilor cuprinse în cele 198 de capete ale colecției ateniene. Judecând după cele 39 de pagini dense, dedicate, în ediția franceză, „doctrinei *Capetelor*“, întreprinderea ar avea, neîndoielnic, rezultate bogate. Totuși, abordarea noastră va urmări un alt scop și va păși pe o altă cale decât aceea a construirii unui sistem.

Îl rugăm, așadar, pe cititor să ni se alăture într-o abordare exegetică întemeiată pe observația simplă că orice sistematizare este străină caracterului colecției noastre, care este nu doar nesistematică, ci și nesistematizabilă.

Respect Neajunsurile structurării artificiale a „doctrinei *Capetelor*“ într-un „sistem“, cu tot prestigiul lui, constau în asumarea unui tip de citire și de exegeză străin de natura textului, precum și în primejdia inevitabilă a interpretărilor-clîșeu – apanajul manualelor și gloria universităților. Vom lăsa, prin urmare, capetele colecției fie să vorbească prin conținutul lor, fie să dialogheze cu autori mai vechi sau mai noi, pentru ca, plecând urechea la această polifonie diacronică, să schițăm în note un suport pentru înțelegerea fiecărui cap în parte. Dar, mai întâi, să răspundem pe scurt la întrebarea:

Ce este un „cap“?

Organizarea unui text filocalic sub formă de scurte „capete“ a fost făcută, pentru prima oară, în literatura filocalică de Avva Evagrie. La sfatul învățătorului său, Sfântul Macarie Egipteanul, Evagrie a renunțat să mai scrie urmând rigorile și gustul retoricii, adică într-un stil înzorzonat, așa cum făcuse în prima sa scriere monahală, *Tratatul către Evloghie*, și a recurs la fraze, uneori chiar la simple propoziții, scurte și condensate, menite să înlesnească citirea lor repetată și memorizarea. Scrise pentru monahi, aceste capete răspundeau nevoilor lor practice, oferind nu un sistem, ci răspunsuri punctuale la probleme precise. Deși gruparea tematică a mai multor capete pare să corespundă foarte vag ideii noastre de sistematizare, totuși ea nu reprezintă decât un set de răspunsuri legate de o anume problemă.

Adoptând forma capetelor, literatura filocalică nu a inovat, ci s-a îndatorat celei filozofice, care cunoștea deja o veche tradiție în acest sens. Așa de exemplu, la stoici, sunt organizate în capete cugetările lui Marc Aureliu, iar la neoplatonicieni, colecția de cugetări realizată de Porfir din scrierile lui Plotin. Nu trebuie, așadar, să mire pe nimeni faptul că observația legată de „capetele“ sau sentințele filozofice este valabilă și pentru cele filocalice, anume că „fiecare *logos* (cap, sentință) este un sistem, însă un ansamblu de *logoi* (capete, sentințe), aparținând unui autor anume, nu formează în mod necesar un sistem“⁸.

⁸ Pierre HADOT, *Exerciții spirituale și filosofie antică*, tr. rom. de pr. Constantin Jinga, Ed. Sf. Nectarie, Arad, 2015, p. 71.

Prin urmare, forma capetelor implică și un anumit tip de citire, care presupune oprire, zăbavă, tihnă, meditare, reluare a textului până la memorizarea lui, toate acestea numai și numai pentru a lăsa textul să vorbească, să se deschidă singur, să îndrume și să susțină lucrarea duhovnicească a monahului. Atenția lui Evagrie la acest aspect aparent formal era atât de mare, încât s-a îngrijit să avertizeze copiii textelor sale să respecte cu strictețe forma textului și să nu lege capetele unul de altul, din spirit de economie la materialul de scris: „Îi rog pe frații care citesc această carte și doresc s-o copieze să nu lege capetele unul de altul, nici să nu pună pe același rând sfârșitul capului pe care-l scriu cu începutul celui care urmează să fie scris, ci fiecare cap să aibă propriul început, așa cum le-am împărțit noi, după numere. În felul acesta, organizarea în capete va putea fi păstrată, iar cele spuse vor fi limpezi.“⁹

Aflată în descendența unei astfel de tradiții, colecția noastră este alcătuită din capete cu o structură proprie, care așteaptă să fie deslușită printr-o citire și recitare atentă, lentă, meditată, printr-un fel de re-creare a operei de către cititor prin lectura sa implicată, creatoare și activă, care lasă textul să prindă viață, evitând conștient tendința de dominare a textului, de luare a lui în stăpânire. În aceste condiții, a forța sistematizarea, fie tematică, fie doctrinară, a întregului *Capetelor* înseamnă a denatura spiritul textului, străin celui de sistem metafizic, și a rata întâlnirea cu atmosfera sa de libertate și lipsă de constrângeri formale.

Absența oricărei preocupări a autorului *Colecției Benaki* pentru stabilirea unor relații logice și sistematice între capete, precum și lipsa interesului de a le grupa tematic, reprezintă elemente de care trebuie să țină seama atât cititorul, cât și exegetul, pentru a ajunge la unitatea de fond a *Capetelor*. Aceasta poate fi surprinsă mai ales dacă urmărim stările sufletești pe care capetele le descriu din diferite perspective, privind omul lăuntric în diferite momente și procese ale creșterii sale duhovnicești. Întâlnim, astfel, o înșiruire dinamică de secvențe, care surprind aspecte ale vieții de asceză, de rugăciune, de contemplație, pe care orice sistematizare fie le-ar împușina, fie le-ar amplifica, monumentalizându-le în

⁹ EVAGRIE PONTICUL, *Făptuitorul*, „Notiță pentru copist“, SC 171, Ed. Cerf, Paris, 1971, p. 496.

structurile care cimentează orice sistem. Pe lângă deficitul de metodă, orice eventual sistem construit pe baza textului actual, în mod sigur lacunar, va fi inevitabil nu numai parțial, ci și greșit, împovărând cititorul și patrologii cu prejudecăți.

Prin urmare, unitatea de fond a *Capetelor* și învățătura duhovnicească pe care ele o transmit, aparent haotic, sărind de la o temă la alta, de la un domeniu la altul, nu rezidă într-un sistem, ci se regăsesc în armonie cu restul tradiției filocalice. Dar, mulțumită empatiei, care transferă tainic ceva din harul scrierii în mintea, în sufletul și în inima cititorului, unitatea scrierii va putea fi resimțită de oricine va stăruii în citirea ei ascetică, vie, monastică.

II. ÎN CĂUTAREA UNUI AUTOR ȘI A UNUI... TITLU

Un manuscris, mai multe probleme

Istoria textului descoperit la Atena și a transmițerii lui, deși fusese anunțată de J. Paramelle în articolul său din 1978, a fost stabilită abia odată cu ediția lui P. Géhin din colecția *Sources chrétiennes*¹⁰. În ciuda inventarierii exhaustive pe care savantul francez a efectuat-o tradiției manuscrise, care atestă fragmente mai lungi sau mai scurte din această scriere, problemele care au fost pe deplin lămurite și întrunesc asentimentul specialiștilor nu sunt prea numeroase.

Cine sunt, întâi de toate, acești așa-numiți „ucenici ai lui Evagrie“, cărora le este atribuită colecția în manuscrisul *Benaki*, și cât de fidel exprimă textul lor învățătura dascălului pontic? Unde, când și, mai ales, cine a redactat aceste *Capete* și care a fost dimensiunea originalului? În ce măsură colecția ateniană reflectă textul primar și, până la urmă, care este titlul ei autentic? Cât de cunoscută și, mai ales, cât de folosită a fost această scriere de către Părinți ulteriori?

Iată doar câteva întrebări, pentru a căror elucidare va trebui să dăm curs unei vechi tradiții și să prezentăm istoria textului editat, sursele folosite, răspândirea sa ulterioară, și să înfățișăm concluziile savanților în legătură cu forma originalului.

¹⁰ Folosim datele furnizate de P. Géhin în *Introducerea* sa la *Chapitres des disciples d'Évagre* (cap. 1 „Tradiția manuscrisă“, pp. 21-41) și concluziile care îi sintetizează cercetările.

I. CAPITA COLLECTIONIS ATHENIENSIS

Κεφάλαια τῶν μαθητῶν τοῦ Εὐαγρίου

α'

Ὁ ἰατρός ἅμα ἰατρός, ἅμα ἔχει τὴν ἰατρικὴν καὶ μὴ ἐνεργῶν δὲ λέγεται πρῶτον ἀπ' αὐτῆς· πρῶτον γὰρ τέμνει καὶ δεύτερον θεραπεύει. Ἐπὶ θεοῦ ὁμοίως· πρῶτον <...> Ἐπιτηδειότητες ἰατρικαὶ καὶ ποιότητες εἰσιν νοεραί, αἱ δὲ ποιότητες ἐν τοῖς ἀσωμάτοις εἰσίν, ὁ δὲ θεὸς ὑπὲρ τὸ ἀσώματόν ἐστιν.

Disc 31; KG II, 47; Ep fid 3, 3-4;

β'

Ὅσα λέγεται εἶναι τὸν θεόν, τούτων τὰ μὲν κατ' οὐσίαν, τὰ δὲ κατ' ἐνεργεῖαν λέγεται εἶναι, ὡς μὲν πρὸς τὸν υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα ὁμοουσίως, ὡς δὲ πρὸς τὴν κτίσιν ἐνεργητικῶς, οἷον πατέρα, ἀρχὴν, δημιουργόν, κριτὴν, προνοητὴν. Ἄμα δὲ τῷ ἐπινοηθῆναι θεόν, ἐπινοεῖται πατήρ, ἀρχή, δημιουργός, κριτής, προνοητής· οὐ μὴν δὲ δημιουργῶν ἢ κρίνων ἢ προνοῶν, τότε μόνον ἐπινοεῖται εἶναι ἄναρχος γὰρ ὑπάρχει, οὐσιώδης γνώσις ὑπάρχων, ὡς τὸ «ὁ ὢν ἀπέσταλκέ με», καὶ τὸ «ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ», καὶ τὰ ὅμοια.

S 8 in Ps 138, 16; Ep Mel 31

Ier. 3, 14

Ps. 89, 2

I. CAPETELE DIN COLECȚIA ATENIANĂ

Capete ale ucenicilor lui Evagrie

I

Medicul, odată cu faptul că e medic, are și știința medicală. Chiar dacă nu lucrează, își ia numele în primul rând de la aceasta, pentru că mai întâi taie și, apoi, vindecă. Despre Dumnezeu la fel: întâi <...>. Aptitudinile medicale sunt însușiri intelectuale¹, însă însușirile se află în cele netrupești, în timp ce Dumnezeu este deasupra a ceea ce e netrupesc.²

MAXIM, CD IV, 8

2

Dintre cele despre care se spune că este Dumnezeu, unele se spun potrivit cu ființa, altele potrivit cu lucrarea Lui³. Privitor la Fiul și la Duhul, ele se spun în legătură cu deofințimea lor; în privința creației, ele se spun din perspectiva lucrării, ca de pildă că [Dumnezeu] e Tată, Început, Creator, Judecător, Proniator. Atunci când El este gândit ca Dumnezeu, este gândit deopotrivă și ca Tată, Început, Creator, Judecător, Proniator⁴. Însă nu gândim că El este așa doar când creează sau judecă sau proniază, pentru că El este fără de început, fiind gnoza ființială⁵, ca în: „Cel ce este m-a trimis“ și: „Din veac și până în veac ești Tu“ și cele asemenea.

KG VI, 20

Respect pentru oameni și cărți

Υ

Τῷ πυρὶ ἅμα σύνεστι τὸ καίειν καὶ φωτίζειν καὶ ξηραίνειν, οὐ μὴν ἅμα ἐνεργεῖ τὰ πάντα· φωτίζει γὰρ καὶ ἀπὸ διαστήματος, καὶ οὐ καίει τὰ διεστηκότα.

Δ

cf. Fc. 16; 21, 9-21; Τὸ τῆς προφητείας εἶδος τετραχῶς γίνεται, οἷον· ἐν ἱστορίᾳ, *Gal. 4,21-31; 4,24* ὡς τὸ ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ, «ἅτινά ἐστιν ἀλληγορούμενα», καὶ τὸ *Ps. 113, 1* «ἐν ἑξόδῳ Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου»· καὶ διὰ λόγου, ὡς τὸ «ἰδοὺ ἡ *Is. 7, 14* παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει» καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ τρίτον τυπικῶς, ὡς τὸ *cf. Iona 2; Zab. 11, 15* Ἰωνᾶ καὶ τὸ «λάβε σεαυτῷ σκεύη ποιμένος ἀπειροῦ» καὶ τὰ ἑξῆς· *Am. 8, 2;* καὶ τέταρτον δι' αἰνιγμάτων, ὡς τὸ «τί σὺ ὄρα; ὁ δὲ εἶπεν· ἄγγος *Ier. 1, 11; Ier. 1, 13* ἰξευτοῦ», καὶ πάλιν ῥάβδον καρυϊνήν καὶ λέβητα καὶ τὰ ἑξῆς. Θαύμασαι δὲ ὅτι πῶς ἐν τοῖς αἰσθητοῖς κεῖνται λόγοι μυστικοὶ περὶ πάντων.

S 11 in Prov 1, 17

Ε'

Ἐάν τις τῶν ἔξω εἶπη λόγον ἀληθῆ, μὴ θαυμάσῃς· ἢ γὰρ ἐκ τῶν φυσικῶν σπερμάτων ἐστὶν ἢ ἐξ ἀκοῆς τῶν ἁγίων ἢ ἐκ δαίμονος ἀκούσαντος· ἀκούουσι γὰρ πολλάκις τῶν ἁγίων διδασκόντων τοὺς ὑπ' αὐτοὺς θεωρήματα πρακτικά.

Disc 7; 68; 149; 152; 178; KG VI, 37;

Σ

Ὁ γνωστικὸς ἑαυτὸν δοκιμαζέτω, εἰ ἔστι κατὰ διάνοιαν αὐτοῦ πρῶτον μηδὲν ποιεῖν αἰσχρὸν μηδὲ λέγειν, δευτέρον μὴ μνησικακῆσαι τῷ ζημιώσαντι καὶ λυπήσαντι, καὶ τρίτον μὴ μνησικακῆσαι τῷ κακῶς αὐτὸν λέγοντι, καὶ τέταρτον εἰ χωρὶς νοημάτων καὶ θεωρημάτων προσεύχεται· τὸ πρῶτον τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, τὸ

3 - 6

3

Ἰmpreună cu focul există și puterea de a arde, de a lumina și de a usca, chiar dacă nu le lucrează pe toate în același timp: căci [focul] luminează la distanță, dar nu arde ceea ce e departe.⁶

4

Prorocia se face în patru feluri, cum ar fi: în istorie – ca aceea privitoare la Avraam, „care [lucruri] sunt alegorice“, și „la ieșirea lui Israil din Egipt“; printr-un cuvânt – ca de pildă: „Iată, fecioara va lua în pântece“ și următoarele; în al treilea fel, în mod tipologic – ca și cu Iona, și cu versetul: „Ia-ți vase de păstor neiscusit“ și următoarele; iar în al patrulea fel, prin ghicituri – ca în versetul: „Ce vezi? Iar el a zis: Un coș de pasărar“ sau [în cuvintele] „toiag de nuc“, „căldare“ și cele următoare.⁷ Mă minunez însă cum de în lucruri supuse simțurilor se află rațiuni tainice privitoare la toate.⁸

5

Dacă vreunul dintre cei din afară⁹ spune un cuvânt ade-vărat, să nu te miri. Pentru că acest cuvânt provine fie din semințele naturale¹⁰, fie din cele auzite de la sfinți, fie de la un demon care le-a auzit; fiindcă adeseori [demonii] trag cu urechea când sfinții îi învață contemplațiile făptuitoare¹¹ pe cei de sub povățuirea lor.¹²

6

Gnosticul¹³ să se pună pe sine însuși la încercare¹⁴: mai întâi, dacă în cugetul său nu face sau spune ceva rușinos; în al doilea rând, dacă nu ține minte răul făcut de cel care l-a păgu-bit și l-a întristat; în al treilea rând, dacă nu poartă pică¹⁵ celui care îl vorbește de rău; iar în al patrulea rând, dacă se roagă